

DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2021.28.3>
УДК 323.1(477)

Світлана Бойко

кандидат філософських наук,
старший науковий співробітник відділу освітніх технологій
та популяризації українознавства
Науково-дослідного інституту українознавства, м. Київ

ORCID: 0000-0002-4999-4603
Email: boyko-svitlana@ukr.net

Людмила Млош

голова Центральної спілки українців
у Німеччині, м. Берлін

Email: info_zvud@gmx.de

ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ПРЕДСТАВНИКІВ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ В УМОВАХ СУСПІЛЬНИХ ЗМІН ТА КОНФЛІКТИЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ СУЧАСНОСТІ

Анотація. У статті проводиться аналіз певних чинників (зовнішніх і внутрішніх), які впливають на збереження національно-культурної ідентичності українців, що проживають за межами України. Ключовим внутрішнім чинником є національна самоідентифікація. Серед зовнішніх чинників виділяються такі: ідеологічний чинник, ціннісна забезпеченість, релігійний чинник, чинник історичної упередженості в зарубіжних і українських мас-медіа, чинник маніпулювання свідомістю, чинник естетико-ціннісної спрямованості та інші.

Висвітлюється потреба у більш рішучому протистоянні політичним та ідеологічним впливам Росії, яка вторглася на територію України та розв'язала гібридну війну з її народом.

Авторами статті приділяється увага проблемам онтології війни і миру в контексті досвіду України у протидії російсько-українській війні, яка стала довгостроковим чинником деструктивних впливів на українську соціально-економічну, політичну, культурну, освітню та наукову діяльність. Звертається увага на те, що агресивні дії Російської Федерації спричиняють руйнівні наслідки не лише для України, а й для системи світового порядку та міжнародної безпеки, вони є головним чинником дестабілізації безпекового середовища в регіональному оточенні України.

У статті шляхи збереження національно-культурної ідентичності представників української діаспори розкриваються через стратегічну та безпекову парадигми, із включенням різнорівневої взаємодії когнітивних смислів. Окрему увагу приділено ролі національно-культурної ідентичності та аналізу когнітивного виміру в умовах гібридних конфліктів.

Ключові слова: національно-культурна ідентичність, чинники збереження національно-культурної ідентичності (внутрішні й зовнішні), українська діаспора, конфліктизаційні процеси, війна, мир.

Svitlana Boiko

PhD in Philosophy, senior research fellow
Department of Educational Technologies
and Popularization of Ukrainian Studies,
Research Institute of Ukrainian Studies, Kyiv

Ludmila Mlosh

Chairman of the Central Union of Ukrainians
in Germany, Berlin

PRESERVATION OF NATIONAL AND CULTURAL IDENTITY OF REPRESENTATIVES OF THE UKRAINIAN DIASPORA IN THE CONDITIONS OF SOCIAL CHANGE AND CONFLICTIZATION PROCESSES

Abstract. The article analyzes certain factors (external and internal) that affect the preservation of the national and cultural identity of Ukrainians living outside Ukraine. The key internal factor is national self-identification. Among

the external factors are the following: ideological factor, value security, the religious factor, the factor of historical bias in foreign and Ukrainian media, the factor of manipulation of consciousness, the factor of aesthetic and value orientation, and others.

The need for more resolute opposition to the political and ideological influences of Russia, which invaded the territory of Ukraine and unleashed a hybrid war with its people, is highlighted.

The authors of the article pay attention to the problems of the ontology of war and peace in the context of Ukraine's experience in counteracting the Russian-Ukrainian war, which became a long-term factor of destructive influences on Ukrainian socio-economic, political, cultural, educational, and scientific activities.

Attention is drawn to the fact that the aggressive actions of the Russian Federation cause devastating consequences not only for Ukraine but also for the system of world order and international security, the main factor destabilizing the security environment in the regional environment of Ukraine.

In the article, the ways of preserving the national and cultural identity of the Ukrainian diaspora are revealed through strategic and security paradigms, with the inclusion of multilevel interaction of cognitive meanings. Particular attention is paid to the role of national-cultural identity and analysis of the cognitive dimension in hybrid conflicts.

Keywords: national-cultural identity, factors of preservation of national-cultural identity (internal and external), Ukrainian diaspora, conflict processes, war, peace.

Постановка проблеми. Як стверджують сучасні українські науковці Б. Парахонський та Г. Яворська, «часи війни спонукають до осмислення сутності війни і миру» [14, с. 7]. У такі періоди безпекові загрози перетворюються на складники життєвого оточення, а передумовою збереження існування держави стають стратегічні рішення. Такі непрості переламні періоди дають можливість безпосередньо відчувати й зрозуміти явні та приховані смисли подій. Чим довше війна триває, тим відчутнішими стають її наслідки, і не тільки для України, а й для міжнародного світоустрою, усієї системи міжнародної безпеки.

Питання збереження національно-культурної ідентичності в умовах російсько-української війни на сьогодні є одним із вагомих для Української держави, від його вирішення залежить її існування і майбутнє як незалежної країни.

Аналіз наукових публікацій. Обрана тема статті досить активно розробляється в межах соціогуманітарних досліджень в сучасній Україні. Проблеми збереження національно-культурної ідентичності представників української діаспори розкрито у працях українських науковців Науково-дослідного центру «Інститут досліджень української діаспори імені професора Любомира Винара» Національного університету «Острозька академія», Міжнародного інституту освіти, культури та зв'язків з діаспорою Національного університету «Львівська політехніка», Науково-дослідного інституту українознавства, Центру українознавства філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка та інших установ й інститутів.

Вагомі проблеми української діаспори, яка охоплює усіх українців, які опинилися за межами історичної батьківщини через певні причини (розвал імперій, світові війни, політичні або економічні кризи, природні катаклізми, особисті обставини) досліджують А. Атаманенко [1], Л. Божук [2], Л. Винар, І. Ключковська [10], П. Кралюк, В. Трофимович, В. Яремчук та ін. [16].

Українські вчені звертають увагу на те, що «українство за кордоном є важливим елементом

політики нашої держави, адже від того, наскільки українська влада усвідомлює значимість закордонних діаспор та свою відповідальність перед закордонним українством, безпосередньо залежить утвердження національних інтересів України в інших країнах» [3, с. 236].

Українська діаспора виконувала, на думку І. Ключковської, щонайменше два вагомих завдання: творила передумови для незалежності України й творила інтелектуальний та духовно-культурний продукт світової цивілізації [10]. Для реалізації цих завдань була цілеспрямовано, грамотно і продумано створена система структурних об'єднань, які можна поділити на два типи: перший – національно-політичні та суспільно-громадські організації; другий – науково-освітні, академічні, молодіжні, релігійні, культурні, видавничі та інформаційні організації. Активно в українській діаспорі використовувався творчий інтелект окремих талановитих особистостей, на прикладі яких цілком можливо простежити появу творчого феномена – якісно нового людського ресурсу, який виник на основі взаємопроникнення і взаємодії двох (або декількох) культур. При цьому спостерігається тенденція не до нівеляції чи втрати національної ідентичності (а також почуття патріотизму), а навпаки – до її піднесення.

Національну ідентичність серед вітчизняних науковців досліджували А. Бичко, О. Бочковський, Т. Воропаєва, В. Горський, М. Грушевський, Ф. Канак, П. Кононенко, Т. Кононенко, О. Кульчицький, В. Лісовий, М. Обушний, М. Попович, Р. Шпорлюк та інші. Серед зарубіжних учених ці питання вивчали: П. Альтер, Б. Андерсон, Е. Гелнер, В. Коннор, Г. Септон-Вотсон, Е. Сміт та ін.

Водночас ще потребує більш детального дослідження аналіз шляхів і чинників збереження національно-культурної ідентичності представниками української діаспори в сучасних умовах суспільних змін та конфліктизаційних процесів, пов'язаних з неоголошеною російсько-українською війною, яка вже восьмий рік поспіль триває в Україні й приносить нові жертви й складні соціально-економічні, політичні, культурні й психологічні умови для життєдіяльності українців.

Реальне підвищення рівня загроз національним інтересам і життєдіяльності громадян України, обумовлених низкою нових проблем, відмічається в багатьох наукових працях сучасних вітчизняних науковців. Зокрема, О. Газізова звертає увагу на недостатнє відображення гуманітарної проблематики, роль національних цінностей у формуванні національних інтересів і цілей у стратегічних безпекових документах України. Нею розглядався факт конструювання фейкових ідентичностей та підживлення сепаратистських тенденцій у регіонах України як елемент гібридної війни [4], розкривається значення української мови для збереження національної ідентичності підростаючого покоління зарубіжних українців [5].

В аналітичній доповіді «Концептуальні засади розвитку системи забезпечення національної безпеки України» (2015 р.) зазначалося, що така ситуація потребує «...формування чіткого механізму прийняття узгоджених рішень та швидких скоординованих дій», адже «у кризові періоди розвитку держави, коли протиріччя в різних сферах загострюються, ...держави і суспільство мають здійснювати упереджувальні заходи, які мінімували б негативні наслідки загроз ...» [11, с. 3].

Отже, різноманіття загроз, що виникають перед сучасною Україною, насамперед, з боку Росії, вимагають не лише їхньої вчасної та адекватної оцінки, але й рішучих та ефективних дій спротиву.

Мета дослідження. У даній статті пропонується комплексний аналіз чинників збереження національно-культурної ідентичності представників української діаспори в сучасних умовах суспільних змін та конфліктизаційних процесів.

Виклад основного матеріалу. Філософське тлумачення сутності поняття «національно-культурна ідентичність» полягає у розумінні ідентичності як тотожності (G. Frege, 1892; Б. Рассел, 1999); як співвіднесення власного «Я» з Іншим та прояв «індивідуалізуючої етотності» (як самототожність одиничного у його співвіднесенні до іншого) (L. Scott & F. Jonathan (1992); як фундамент буття і внутрішнього світу людини (М. Хайдеггер, 1992); як континуальність у просторі і часі (Э. Гидденс, 1999), як автентичність людського буття (С. Кьеркегор, 2018).

Актуальність формування та збереження національно-культурної ідентичності, як зазначає І. Бех, обумовлена необхідністю осягнення й засвоєння національно-культурних цінностей українського народу, історичної пам'яті, збереження національної автентичності та традицій. Водночас, формування і збереження національно-культурної ідентичності має здійснюватися на основі рівноправного діалогу з усіма етносами і народами, які проживають на теренах України і за її межами, та спрямовуватися на згуртування української нації, створення сприятливих умов для її розвитку [13].

Важливими чинниками, які впливають на процес формування і збереження національно-

культурної ідентичності представників української діаспори є, з одного боку, глобалізаційні процеси, а з іншого, – рухи за збереження своєї автентичності; а також відірваність значної частини населення від національного ґрунту та зорієнтованість виключно на радянські чи західні цінності й зразки поведінки; системна криза українського суспільства, невизначеність національної ідеї, відсутність реформ і позитивних зрушень.

Серед негативних чинників, які впливають на збереження національно-культурної ідентичності представників української діаспори варто визначити інформаційну війну та військову агресію Російської Федерації по відношенню до України, де особливий акцент був зроблений на: зросійщенні, відлученності від української мови значної частини населення; боротьбу за утвердження російської мови як другої державної та витіснення української мови з медіа-ринку; перекичуванні історичних фактів та запереченні автентичності української мови та культури й самого існування нації; використанні політтехнологій та передвибірчих кампаній з метою розмежування регіонів України, зіткнення їх інтересів на основі несуттєвих відмінностей та поглиблення суперечностей; ностальгії за радянським минулим.

Усі зазначені чинники, спрямовані на нівелювання національних цінностей, виключення представників української нації з національно-культурного контексту, формування меншовартісної свідомості та самосвідомості по відношенню до інших культур, які борються за панівне становище на теренах України.

Аналізуючи діяльність окремих представників української діаспори за кордоном (на основі співпраці Науково-дослідного інституту українознавства з українськими суботніми і недільними закладами освіти за кордоном та з українськими громадськими організаціями/об'єднаннями) [12] у напрямі збереження національно-культурної ідентичності, варто відзначити і думку В. Горбуліна, колишнього директора Національного інституту стратегічних досліджень [6], який зауважував, що на національну культуру українців досить сильно впливала і впливає російська культурна політика, яка упродовж багатьох років була повністю інтегрована в загальну стратегію ліквідації української державності. В одній зі своїх доповідей він обґрунтував, як Росія роками готувалася до агресії проти України, довівши, що масова культура є також елементом війни. В. Горбулін стверджував, що «для ведення російської пропаганди широко використовуються не тільки ЗМІ, але й культурно-розважальна індустрія. Російська культурна експансія проти України здійснювалася свідомо і наполегливо протягом усіх років незалежності, чому сприяла неефективність державної гуманітарної та культурної політики» [6].

На думку Б. Парахонського та Г. Яворської, «війна поставила Україну перед принципово новими питаннями в галузі національної безпеки. Вона змусила замислитися про особливості нашої

стратегічної культури. І, зрештою, підштовхнула до усвідомлення потреби формування великої стратегії для України, яка передбачає, насамперед, відновлення територіальної цілісності країни, визначення внутрішніх і зовнішніх засобів досягнення цієї мети з довгостроковою проекцією умов майбутнього миру після перемоги. Загрози, з якими зіткнулася сучасна Україна, вимагають невідкладних відповідей щодо їхньої сутності: що це – війна чи антитерористична операція, громадянський конфлікт, зовнішня агресія або все, разом узятє? Точиться полеміка: чи є події, які відбуваються в Україні, справжньою війною? І якщо Україна перебуває в стані війни з Росією, чому цей факт не визнано офіційно, тобто не названо саме війною?» [14, С. 8].

Досліджуючи наукову літературу, яка розкриває поняття «ідентичність», варто зауважити, що ідентичність є однією з найважливіших сутнісних ознак людського існування, і, водночас, вона дозволяє розкритись автентичності національної культури. На такі риси ідентичності, в першу чергу, звернули увагу сучасні філософи глобалізму У. Бек, З. Бауман, Е. Гідденс, М. Кастельс, Ч. Тайлор та інші.

На думку О. Титар, «розщеплення ідентичності стає причиною руйнування національних культур, її трансформація та мінливість стає основою відродження та трансформацій національних ідентичностей та національних світів» [15, с. 7]. Національна ідентичність, на думку дослідниці, пов'язана з формуванням національної культури у політичному державному утворенні, високим ступенем розвитку культурних ідентичностей, коли прагнення усталити національну культуру актуалізується з акцепцією держави чи з артикуляцією окремих політичних впливових сил. Отже національна ідентичність, тією чи іншою мірою, пов'язана також і з дискурсом влади.

У збереженні національно-культурної ідентичності та формуванні духовної безпеки української нації, на думку українських учених [1; 2; 8], доцільно вичленити два ключові чинники: внутрішній і зовнішній [13]. Ключовим внутрішнім чинником збереження національно-культурної ідентичності та формування духовної безпеки нації виступає національна самоідентифікація, яка втілюється у почуттях-цінностях – «Я-Українець» – «Ми-Українці». Сутність цих почуттів-цінностей полягає у дієвій співпричетності особистості до своєї нації, до роду у широкому розумінні цього слова.

Серед зовнішніх чинників важливими є такі: ідеологічний чинник, ціннісна забезпеченість як важлива складова духовної безпеки, релігійний чинник, чинник історичної упередженості в зарубіжних і українських мас-медіа, чинник маніпулювання свідомістю, чинник естетико-ціннісної спрямованості та інші.

Ідеологічний чинник передбачає забезпечення громадян України і української діаспори від впливу ідеології інших держав, зацікавлених у згуртуванні

своїх прихильників та розхитуванні з середини політичної ситуації в Україні.

Від ціннісної забезпеченості значною мірою залежить цілісність українського суспільства. Конфлікт цінностей тоталітарного та демократичного спрямування спостерігається не лише на рівні різних поколінь, а й різних регіонів, що є причиною активного просування Російською Федерацією політичних сил, лояльних до окупантів.

Релігійний чинник на сьогодні є досить потужним засобом впливу на представників української діаспори й українців в Україні. І потрібно враховувати, що Церква Московського патріархату, виконуючи замовлення Кремля, через проповіді та Боже Слово пропагує цінності «русского мира», стимулює сепаратистські настрої та зневагу до української культури. Спостерігається втрата єдності у православ'ї та прагнення України створити свою визнану помісну Церкву. Ці процеси породжують з боку Московського патріархату посилення тиску на населення України, апелюючи до різних історичних, національно-культурних і політичних реалій.

Чинник історичної упередженості в зарубіжних і українських мас-медіа також має велику силу, оскільки певною мірою сприяє переконанню певної частини українців у їхній меншовартості й вторинності, залежності України від інших сильніших держав, які вирішують її долю.

Чинник маніпулювання свідомістю активно здійснюється через засоби масової інформації, різного роду інформаційні ресурси, які є потужним засобом впливу на представників української діаспори та українців в Україні. Зазначений чинник використовується різними країнами з метою впливу на українців через роздмухування сепаратистських настроїв, сіяння презирливого ставлення до своєї Батьківщини, її культурних здобутків. Як стверджують українські науковці, ведення інформаційної війни Росією показало невміння протистояти російській агресії на інформаційному рівні, певну перевагу російськомовних ЗМІ в Україні, використання неправдивої чи напівправдивої інформації з метою домінування та пропагування ідей «русского мира».

Чинник естетико-ціннісної спрямованості є також складовою збереження національно-культурної ідентичності та духовної безпеки, оскільки різного роду естетичні викривлення та орієнтація щодо споживання масової культури є причиною втрати національної своєрідності, втрати цінності життя у цілому. З огляду на те, що цей чинник має практичне втілення в культурному житті окремої людини, яка так чи інакше потребує духовного джерела, роль естетичного аспекту духовної безпеки в сучасних умовах постійно зростає.

П. Кардаш та С. Кот у книзі-альбомі «Українці в світі» намагалися показати як українці через різні історичні обставини опинилися нині поза межами України і «стали добрими громадянами інших держав, гідно інтегрувалися у їх суспільно-політичне та культурне життя» [9], підкресливши, що українці,

прийшовши у чужинські краї, з вірою в Бога і любов'ю до України свято оберігають свої народні звичаї, традиції, культуру, мову, національну пам'ять. Автори книги намагалися показати планетарне єднання людей одного роду і згадати якомога більше імен, щоб назавжди зберегти їх у нашій спільній історії, нашій спільній культурі, нашій спільній пам'яті.

У кожній країні є свої особливості збереження національно-культурної ідентичності. Так, у Німеччині станом на 21 квітня 2020 р. зафіксовано 23 українські організації/об'єднання, зокрема: Об'єднання Українських організацій в Німеччині, Центральна спілка українців в Німеччині, Український Кіноклуб (м. Берлін), Український Дім, Союз українських студентів у Німеччині, Українська скаутська організація «Пласт», Спілка української молоді, Об'єднання українських жінок в Німеччині, Товариство «Україна», Українське співтовариство «Україна-Кемнітц-Європа», Асоціація українців Північної Німеччини, Управа крайового представництва українців, Представництво українців у Нижній Саксонії, німецько-українське товариство «Райн – Некар», товариство «Бродина», Український вільний університет, Товариство сприяння, піднесення та поширення української культури в Німеччині, Товариство «Рідна школа», Громадська організація «Українці в Німеччині», німецько-українське товариство «Українці Карлсруе», Українське товариство у Франкфурті-на-Майні (м. Франкфурт-на-Майні), Спілка «Ми – Українці» («Wir sind Ukrainer») (м. Франкфурт-на-Майні), «Франкфуртський обоз» (м. Франкфурт-на-Майні) [7].

У кожній організації (об'єднання) є своя місія і мета діяльності. Об'єднання Українських організацій у Німеччині є провідною організацією українців у Федеративній Республіці Німеччини (ФРН). Її метою є координація діяльності українських громадських організацій/інституцій у Німеччині, а також представлення і захист інтересів українців у Німеччині.

Некомерційна та незалежна організація «Український Кіноклуб» (м. Берлін) об'єднала представників німецького суспільства й української громади ФРН з метою популяризації кращих українських фільмів за кордоном. Щомісячні покази українських кінострічок з німецькими або англійськими субтитрами включають також і тематичні дискусії з виконавцями головних ролей та творцями фільмів.

Центральна спілка українців у Німеччині зосереджена на налагодженні певної роботи щодо поступової інтеграції українців у суспільно-політичне, економічне та культурне життя німецького суспільства, яке передбачає, в першу чергу, вивчення німецьких законів, їх дотримання, і водночас приділяє значну увагу збереженню українських традицій, звичаїв, української мови, української культури, історії, національної пам'яті.

Голова Центральної спілки українців Німеччини Л. Млош є достатньо відомою діячкою закордонного

українства (членкиня організаційного комітету з підготовки та проведення Всесвітніх форумів українців та Світових Конгресів України; ініціатор створення Благодійного фонду «Волинь-2014», волонтерка, активістка руху #LIBERATECRIMEA в Берліні; в Україні удостоєна державними відзнаками: нагороджена орденом княгині Ольги III ступеня, медаллю Національних рейтингів України Золотий фонд нації, численними грамотами та подяками; одна з перших жінок Німеччини нагороджена орденом Святого Архистратига Михаїла II ступеня).

Отже, Людмила Млош – яскрава представниця української діаспори, якій вдалося досягнути чималих успіхів і зробити вагомий особистий внесок у міжнародне визнання України, зміцнення зв'язків закордонних українців з Україною. Із початком військових дій на Донбасі патріотична волинянка Людмила Млош активно долучилася до волонтерської діяльності та допомагає українським військовослужбовцям. Вона налагодила тісну співпрацю з багатьма українськими добровільними організаціями.

Висновки і пропозиції. Національно-культурна ідентичність представників української діаспори завдяки відкритості своєї структури до змін, може стати основою культурної трансформації сучасної духовності на засадах поваги до особистості й співпричетності до європейської культурної динаміки. Цей процес культурного становлення через ідентифікацію та культурну трансформацію ідентичності можна досліджувати у діалектичному зв'язку з цивілізаційним розвитком, еволюційним розвитком культур через глобалізацію та глокалізацію.

Збереження національно-культурної ідентичності представників української діаспори має опиратися на: історичну правду, історичну пам'ять, національні ідеали, національну гідність, національну самосвідомість, патріотизм та враховувати зовнішні й внутрішні чинники, які безпосередньо впливають на зазначені процеси.

1. Атаманенко А. Українська діаспора: проблеми і напрями дослідження. *Наукові записки. Історичні науки*. Острог – Торонто – Нью-Йорк, 2005. Вип. 5. URL: https://eprints.oa.edu.ua/104711/Ukrainska_diaspora.pdf

2. Божук Л. Опіка сучасної української держави українським шкільництвом за кордоном. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Українознавство*, 2009. Вип.13. Київ: ВПЦ «Київський університет». С. 39–43.

3. Бойко С. Співпраця між діаспорою та Україною в галузі українознавства. *Українознавчий альманах*, 2014. Вип. 15. С. 113–116.

4. Газізова О. Загрози національній безпеці в гуманітарній площині: ціннісно-сміслові аспекти. *Українознавчий альманах*, 2020. Вип. 27. С. 60–67.

5. Газізова О. Українська мова як фактор збереження національної ідентичності підростаючого покоління зарубіжних українців. *Українознавчий альманах*, 2012. Вип. 7. С. 45–48.

6. Горбулін докладно проаналізував як Росія роками готувалася до агресії проти України. Навіть масова культура – елемент війни. URL: https://texty.org.ua/fragments/65583/Gorbulin_dokladno_proanalizuvav_jak_Rosija_rokamy_gotuvalasa-65583/

7. Громадські організації українства Німеччини (21 квітня 2020 р.). Сайт посольства України у Федеративній Республіці Німеччина. URL: <https://germany.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/gromadski-organizaciyi-ukrayinstva-nimechchini>

8. Джус О. В. Національно-патріотичне виховання дітей та молоді в українській діаспорі: досвід, спроби переосмислення. *Наука і освіта. Серія: Педагогіка*, 2016. №10. С. 76–81.

9. Кардаш П., Кот С. Українці в світі. Київ – Мельборн : Вид-во «Фортуна», 1995. 423 с.

10. Ключковська І. Українська діаспора в об'єктиві сучасності – національно-політичний та духовно-культурний феномен (перша – третя хвилі еміграції). *Міжнародний інститут освіти, культури та зв'язків з діаспорою Національного університету «Львівська політехніка»*. URL: <https://miok.lviv.ua/?p=379>

11. Концептуальні засади розвитку системи забезпечення національної безпеки України: аналіз. доп. / О. О. Резнікова, В. Ю. Цюкало, В. О. Паливода, С. В. Дрьомов, С. В. Сьомін. Київ: НІСД, 2015. 58 с.

12. Міжнародна науково-практична конференція «Система шкільництва української діаспори». URL: <http://ndiu.org.ua/index.php/component/content/article/102-2009-08-31-13-55-49/2403-I-r>

13. Національно-культурна ідентичність у становленні підлітка: Монографія / [К.О. Журба, І.Д. Бех, О.М. Докукіна, С.В. Федоренко, І.М. Шкільна]. Київ, 2019. 150 с.

14. Парахонський Б. О., Яворська Г. М. Онтологія війни і миру: безпека, стратегія, смисл : монографія. Київ : НІСД, 2019. 560 с.

15. Титар О. В. Українські національно-культурні ідентичності Слобожанщини у контексті глобалізації: філософсько-антропологічний вимір : дис. ... доктора філос. наук : 09.00.04. Харків, 2016. 493 с.

16. Українська діаспора: проблеми дослідження : тези доповідей Міжнародної наукової конференції, 27–28 вересня 2016 р., м. Острого / Міністерство освіти і науки України, Національний університет «Острозька академія», Українське історичне товариство. Острого : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2016. 378 с.

References

1. Atamanenko A. (2005). *Ukrains'ka diaspora: problemy i napriamy doslidzhennia. Naukovi zapysky. Istorychni nauky* [Ukrainian diaspora: problems and directions of research]. Ostroh – Toronto – N'iu-York. Vol. 5. (in Ukrainian).

2. Bozhuk L. (2009). *Opika suchasnoi ukrains'koi derzhavy ukrains'kym shkil'nytstvom za kordonom. Visnyk Kyivs'koho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Serii: Ukrainoznavstvo* [Guardianship of the modern Ukrainian state by Ukrainian schooling abroad]. Vol. 13. Kyiv : VPTS «Kyivs'kyj universytet». Pp. 39–43. (in Ukrainian).

3. Bojko S. (2014). *Spivpratsia mizh diasporoiu ta Ukrainoiu v haluzi ukrainoznavstva*. [Cooperation between the diaspora and Ukraine in the field of

Ukrainian studies]. *Ukrainoznavchij al'manakh*. Vol. 15. Pp. 113–116. (in Ukrainian).

4. Hazizova O. (2020). *Zahrozy natsional'nij bezpetsi v humanitarnij ploschyni: tsinnisno-smyslovi aspekty* [Threats to national security in the humanitarian sphere: value-semantic aspects]. *Ukrainoznavchij al'manakh*, Vol. 27. Pp. 60–67. (in Ukrainian).

5. Hazizova O. (2012). *Ukrains'ka mova iak faktor zberezhenia natsional'noi identychnosti pidrostaichoho pokolinnia zarubiznykh ukraintsv* [Ukrainian language as a factor in preserving the national identity of the younger generation of foreign Ukrainians]. *Ukrainoznavchij al'manakh*. Vol. 7. Pp. 45–48. (in Ukrainian).

6. *Horbulin dokladno proanalizuvav iak Rosiia rokamy hotuvalasia do ahresii proty Ukrainy. Navit' masova kul'tura – element vijny* [Gorbulin analyzed in detail how Russia had been preparing for aggression against Ukraine for years. Even mass culture is an element of war]. URL: https://texty.org.ua/fragments/65583/Gorbulin_dokladno_proanalizuvav_jak_Rosija_rokamy_gotuvalasa-65583/ (in Ukrainian).

7. *Hromads'ki orhanizatsii ukrainstva Nimechchyny (21 kvitnia 2020 r.). Sajt posol'stva Ukrainy u Federatyvnyj Respublitsi Nimechchyna* [Public organizations of Ukrainians in Germany (April 21, 2020). Website of the Embassy of Ukraine in the Federal Republic of Germany]. URL: <https://germany.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/gromadski-organizaciyi-ukrayinstva-nimechchini> (in Ukrainian).

8. Dzhus O. V. (2016). *Natsional'no-patriotychne vykhovannia ditej ta molodi v ukrains'kij diaspori: dosvid, sproby pereosmyslennia* [National-patriotic education of children and youth in the Ukrainian diaspora: experience, attempts to rethink]. *Nauka i osvita. Serii: Pedagogika*. No.10. Pp. 76–81. (in Ukrainian).

9. Kardash P., Kot S. (1995). *Ukrainci v sviti*. [Ukrainians in the world]. Kyiv – Mel'born: Vyd-vo «Fortuna». 423 p. (in Ukrainian).

10. Kliuchkovs'ka I. *Ukrains'ka diaspora v ob'iektyvi suchasnosti – natsional'no-politychnyj ta dukhovno-kul'turnyj fenomen (persha – tretia-ia khvyli emihratsii)* [The Ukrainian diaspora in the lens of modernity - a national-political and spiritual-cultural phenomenon (the first – the third wave of emigration)]. *Mizhnarodnyj instytut osvity, kul'tury ta zv'iazkiv z diasporoiu Natsional'noho universytetu «L'vivs'ka politehnika»*. URL: <https://miok.lviv.ua/?p=379> (in Ukrainian).

11. *Kontseptual'ni zasady rozvytku systemy zabezpechennia natsional'noi bezpeky Ukrainy: analit. dop.* [Conceptual principles of development of the system of national security of Ukraine] / О. О. Резнікова, В. Ю. Тсиукало, В. О. Паливода, С. В. Дрьомов, С. В. Сьомін. Київ: НІСД, 2015. 58 p. (in Ukrainian).

12. *Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia «Systema shkil'nytstva ukrains'koi diaspori»* [International scientific-practical conference “School system of the Ukrainian diaspora”]. URL: <http://ndiu.org.ua/index.php/component/content/article/102-2009-08-31-13-55-49/2403-I-r> (in Ukrainian).

13. *Natsional'no-kul'turna identychnist' u stanovlenni pidlitka* [National and cultural identity in the formation of adolescents]: Monohrafiia (2019)./ [K.O.

Zhurba, I.D. Bekh, O.M. Dokukina, S.V. Fedorenko, I.M. Shkil'na]. Kyiv. 150 p. (in Ukrainian).

14. Parakhons'kyj B. O., Yavors'ka H. M. (2019). *Ontolohiia vijny i myru: bezpeka, stratehiia, smysl* [Ontology of war and peace: security, strategy, meaning]: monohrafiia. Kyiv : NISD. 560 p. (in Ukrainian).

15. Tytar O. V. (2016). *Ukrains'ki natsional'no-kul'turni identychnosti Slobozhanschyny u konteksti hlobalizatsii* [Ukrainian national and cultural identities of Slobozhanshchyna in the context of globalization]: filosos'ko-antropolohichnyj vymir : dys. ... doktora filos. nauk : 09.00.04. Kharkiv. 493 p. (in Ukrainian).

16. *Ukrains'ka diaspora: problemy doslidzhennia : tezy dopovidej Mizhnarodnoi naukovoï konferentsii, 27–28 veresnia 2016 r., m. Ostroh* [Ukrainian Diaspora: Research Problems: Abstracts of the International Scientific Conference, September 27–28, 2016, Ostrog]/ Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy, Natsional'nyj universytet «Ostroz'ka akademiia», Ukrains'ke istorychne tovarystvo. Ostroh : Vydavnytstvo Natsional'noho universytetu «Ostroz'ka akademiia», 2016. 378 p. (in Ukrainian).

DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2021.28.4>
УДК 321:316.008.165.24

Тетяна Воропаса

кандидат психологічних наук, доцент,
старший науковий співробітник,

Центр українознавства філософського факультету,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ORCID: 0000-0001-8388-7169

Email: voropayeva-tania@ukr.net

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ СУПРОВІД ВІДНОВЛЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ: СПІВПРАЦЯ ВІТЧИЗНЯНИХ І ЗАРУБІЖНИХ УКРАЇНЦІВ (ДО 30-ї РІЧНИЦІ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ)

Анотація. Авторка статті розглядає співпрацю вітчизняних і зарубіжних українців у ході організації багаторічного інтелектуального супроводу відновлення незалежності України. Найбільш помітну роль у цьому процесі відігравали: В. Антонович, М. Грушевський, М. Костомаров, А. Кримський, М. Максимович, І. Огієнко, О. Потебня; В. Витвицький, М. Глобенко, В. Голубничий, С. Гординський, Є. Гловінський, Д. Донцов, А. Жуковський, З.-Є. Козут, І. Кошелівець, Б. Кравців, І. Крип'якевич, В. Кубійович, З. Кузеля, Ю. Кучабський, В. Маркусь, М. Міхновський, О. Оглоблин, Є. Онацький, Я. Пастернак, Є.-Ю. Пеленський, В. Петров, С. Плохий, Н. Полонська-Василенко, О. Прицак, І. Раковський, С. Рудницький, С. Смаль-Стоцький, М. Стахів, О. Субтельний, А. Фіголь, В. Хвойка, М. Чубатий, В. Щербаківський, С. Янів; В. Балушок, В. Баран, М. Брайчевський, І. Гель, П. Григоренко, Я. Дашкевич, І. Дзюба, І. Драч, М. Жулинський, Л. Залізняк, Я. Ісаєвич, Я. Калакура, І. Кандиба, П. Кононенко, Л. Лук'яненко, О. Нельга, Г. Півторак, М. Попович, О. Романів, М. Руденко, Є. Сверстюк, С. Сегеда, В. Сергійчук, В. Смолій, В. Стус, М. Тимошик, В. Чорновіл та ін.

Надзвичайно важливою подією стало видання «Енциклопедії українознавства», яка стала засобом світоглядної центрації смислового поля української ідентичності. «Енциклопедія українознавства» (головний редактор професор Володимир Кубійович) – це наукове видання, яке об'єднує найістотніші систематизовані відомості з різних галузей науки про українство, Україну і український світ. Оскільки сучасне українознавство має величезний світоглядний потенціал, то необхідно посилити його вплив на формування цілісного світогляду і спільної ідентичності громадян України.

Відомо, що будь-яка політична, економічна, історична, етнокультурна інформація потребує смислової обробки в процесі її засвоєння. Адже смисл є «одиноцею» внутрішнього світу особистості (О. Леонтьєв), а «прагнення до смислу» є однією з основних мотиваційних тенденцій людини, проте безсмыслення життя викликає у людей стани екзистенціального вакууму, відчуженості, депресії, зневіреності тощо (В. Франкл). Смысловий зміст, яким пронизана «Енциклопедія українознавства», може стати детермінантою світоглядного оформлення смислового поля української ідентичності (як індивідуальної, так і колективної). Отже, «Енциклопедія українознавства», в якій міститься смисломістка інформація і використано різні форми (знакові, символічні, образні, аксіологічні тощо) репрезентації смислового змісту, може виступити не тільки джерелом українознавчої компетентності, але й системотворчим чинником світоглядної центрації смислового поля української ідентичності, що й було забезпечено у процесі інтелектуального супроводу відновлення незалежності України.

Ключові слова: інтелект, інтелектуальний супровід, українські науковці, вчені української діаспори, Енциклопедія українознавства, відновлення незалежності України, українська колективна ідентичність.